

Hoe landgoederen voor lokale verbinding zorgen

— Judith Harrewijn, SME Advies

Particuliere landgoederen zijn steeds meer op zoek naar lokale verbinding. Daarmee groeit hun landschappelijke, maatschappelijke en educatieve functie. Eén van de voorbeelden van lokale verbondenheid is het educatief programma 'Van Luchtkasteel tot Dassenburcht'. Daarin nodigen 75 deelnemende landgoederen scholen in hun directe omgeving uit om een kijkje te komen nemen op hun terrein.

Handen uit de mouwen

Landgoed Huis te Maarn ligt te midden van Nationaal Park De Utrechtse Heuvelrug en doet al vanaf het begin aan het project mee. Het landgoed bestaat voor 95% uit bos. Voor het huis ligt de statige landschapstuin met taxushagen naar een idee van de landschapsarchitect Petrus Hermannus Watzel (1871-1953). "Een prachtig ontwerp vind ik het nog steeds, maar de hagen moet je wel elk jaar snoeien", aldus eigenaar Van Notten.

"Aan de kinderen vragen we wel eens of ze weten hoeveel tuinlieden we hebben. Een enkeling schat het wel heel hoog in met 30 maar de meesten beginnen met 15. Nou nee, roep ik dan uit, veel minder! Goed, dan zakken ze naar 10, en opnieuw roep ik nee, nog minder! 8.....? 5.....?, vervolgen ze steeds vragender. Ik zeg dan dat er om precies te zijn drie in vaste dienst zijn: mijn broer, mijn vrouw en ik. En we krijgen hulp van twee vrijwilligers. Ze kunnen dat maar moeilijk geloven. Het beheer doen we dus zelf. Regelmatig halen we een 'natte rug', of in andere woorden we steken behoorlijk de handen uit de mouwen om alles voor elkaar te krijgen." Het beheer van het landgoed is één van de facetten die het project aan de kinderen spelenderwijs duidelijk maakt.

Het idee voor een educatief programma op en over particuliere landgoederen is afkomstig van mevrouw Sloet van Oldruitenborgh, de eigenaresse van het Landgoed De Oldenhof te Vollenhove (Overijssel). Kinderen uit de buurt richtten in het verleden regelmatig vernielingen aan op het landgoed. Een onderwijsprogramma zou de verstoorte relatie met de omgeving kunnen herstellen. Een landgoed is voor veel kinderen iets onbekends. Door te laten zien wat er reilt en zeilt, wie er wonen en wat er allemaal groeit en leeft, wordt respect en betrokkenheid vergroot. En dit heeft een positief effect op hoe kinderen met het landgoed omgaan.

Leren waarden

In 2002 werd het initiatief genomen om leerlingen van basisscholen meer bekend te maken met landgoederen. Van Luchtkasteel tot Dassenburcht is een educatief programma voor groep 1 t/m 8 en gaat over het verleden, maar vooral ook over het hedendaagse leven op een landgoed. Een landgoed moet aaneengesloten minstens vijf hectare groot zijn, en zijn ingericht met dertig procent bos. Het zijn dus prachtige locaties om kinderen en volwassenen verwondering bij te brengen over de diversiteit van bos en landschap. Het hoofddoel van het landgoederenprogramma is draagvlak vergroten voor het beheer en het behoud van het particulier grondbezit. Op landgoed Grootstal te Malden wordt aan de kinderen gevraagd het landgoed een dag te beheren. De kinderen ontdekken hoe je met het landgoed geld kunt verdienen maar ook welke duurzame beslissingen je moet nemen en welke onkosten je allemaal hebt. Hiervoor doen ze allerlei opdrachten. Fictieve opdrachten worden afgewisseld met echte opdrachten: van houthakken tot de moestuin bijhouden, overwegen of ze het weiland verpachten aan een schapenboer of een bloemenwei zullen inzaaien, om subsidie van de gemeente te krijgen voor een 'rijke gevarieerde kruidenweide'. Maar ook of ze nu juist de

foto's Astrid Kuboshima | landgoed Grootstal, Malden

luiken van het landhuis moeten schilderen of het geld besteden om het hekwerk te repareren. Met dit landgoedspel leren de leerlingen alle elementen van een landgoed kennen en kruipen de kinderen in de huid van de beheerder van het landgoed.

Met de openstelling voor scholen brengen particuliere landgoederen lokale natuur en cultuur dicht bij de samenleving. Leerlingen die een landgoed bezoeken, leren de bijzondere elementen in hun leefomgeving kennen en waarderen. Daarnaast krijgen vrijwilligers de mogelijkheid zich in hun eigen omgeving in te zetten voor behoud van cultureel en landschappelijk erfgoed en natuur. Het project biedt ruimte om de bijzondere waarden van natuur en cultuur, de historie en actuele ontwikkelingen op een landgoed kenbaar te maken aan de omgeving.

Inmiddels zijn meer dan 75 landgoederen, 230 vrijwilligers en 120 basisscholen betrokken bij het project. Gemiddeld ontvangt een landgoed twee scholen per jaar, waarbij er 60 leerlingen per school naar het landgoed komen. Dat betekent met 75 deelnemende landgoederen dat op jaarbasis 9000 kinderen een bezoek brengen aan een landgoed.

Op zoek naar ligplaatsen

Scholen bezoeken het landgoed om het jaar. Na enkele binnenlessen op school volgen de kinderen actieve buitenlessen op het landgoed. Tijdens het programma beleven kinderen

landgoederen in al hun facetten: de planten en dieren, gebruiks natuur zoals bosteelt en landbouw, het landhuis en de stallen en het leven van vroeger en nu. Ook hoe je het landgoed moet behouden komt aan bod. De actieve buitenlessen worden begeleid door vrijwilligers. Maar ook van de landgoedeigenaar wordt een actieve betrokkenheid verwacht. Hij of zij zorgt voor extra wetenswaardigheden of nieuws over het landgoed. Soms nodigt een landgoedeigenaar een klas zelfs uit in het landhuis. Door het persoonlijke contact met de bewoner, wordt de betrokkenheid van de leerlingen met het landgoed nog extra vergroot. Tijdens het tweede bezoek op Huis te Maarn worden de kinderen rondgeleid door Jim van Notten en zijn broer Bem Van Notten. "Hoewel de kinderen hier in het groen opgroeien, is het verschil tussen een ree en een hert in het wild voor hen moeilijk voor te stellen. We nodigen de kinderen daarom uit om binnen te komen, omdat we daar met behulp van enkele trofeeën goed de verschillen kunnen laten zien. Daarna willen ze alles weten van de dieren en vertrekken we naar buiten om de lig- en veegplaatsen te laten zien. Vervolgens is elk kuiltje in het landschap voor hen een ligplaats."

Sterke band

Landgoederen die meedoen aan het programma vinden verbinding met de lokale omgeving belangrijk. Het onderhouden van een landgoed kost veel tijd, geld en energie. Dit is vaak lastig op te brengen. Door voorlichting en educatie

wordt draagvlak in de omgeving vergroot. Door het lokale draagvlak te vergroten, worden de mogelijkheden voor subsidiëring of sponsoring vergroot en wordt de werving van vrijwilligers gemakkelijker. Daarnaast beseffen landgoedeigenaren dat ze via voorlichting en educatie een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan respect voor landschap en natuur. Landgoederen zijn daarom steeds vaker bereid hun terrein open te stellen, zowel voor scholen via Van Luchtkasteel tot Dassenburcht, als voor omwonenden via excursies. Langetermijnthema's zoals bosbouw, beheer en toezicht hebben bij herhaling uitleg nodig. Daarom zijn jaarlijks terugkerende excursies en open dagen van belang. Ook bij de schoolbezoeken wordt herhaling en een langdurige relatie belangrijk gevonden. De scholen kunnen landgoederen adopteren, dit betekent dat alle groepen het landgoed in principe om het jaar bezoeken, waardoor een sterke band tussen het landgoed en de school ontstaat en de waardering voor alles wat er aan natuur en cultuur te zien is, groeit.

Graag terugkomen

Het programma Van Luchtkasteel tot Dassenburcht wil de waardering van de kinderen voor natuur- en cultuurwaarden vergroten. Ieder jaar wordt er een evaluatie uitgevoerd onder de landgoedeigenaren, scholen en vrijwilligers. Daaruit blijkt dat de kinderen graag terugkomen naar een landgoed dat ze eerder hebben bezocht. Leraren geven aan dat kinderen na een bezoek ontvankelijker zijn voor natuur en cul-

tuuronderwerpen. Dit is vooral zo vlak na het bezoek, maar volgens een kwart van de leraren is er ook een langetermijneffect. Verder geven leraren aan dat kennis van natuur en cultuur bij de kinderen is vergroot. Het project blijkt de natuurwaarde beter over te kunnen brengen dan de cultuurwaarde omdat de mogelijkheid tot cultuuronderwijs per landgoed verschilt door de beschikbaarheid van cultuurelementen. Veel deelnemende scholen zijn erg enthousiast over het programma: vooral over de mogelijkheid om natuur-, milieu- en cultuureducatie op een bijzondere locatie vlak bij de school te kunnen geven. Bijna de helft van de landgoedeigenaren geeft aan dat het landgoed meer bekendheid en waardering heeft gekregen in de directe omgeving. Landgoederen worden vaker door derden benaderd voor aanvragen voor initiatieven (toneelstukken, kunst, concerten en dergelijke) op het landgoed. 16% geeft aan meer bezoekers te ontvangen op het landgoed en 20% geeft aan meer aandacht te krijgen vanuit de pers.

Nederland telt 1600 particuliere grondbezitters met elk een areaal van 5 tot 500 hectare. Particuliere landgoedeigenaren beheren een groot deel van het totale areaal natuur. Landgoederen vormen letterlijk belangrijke corridors binnen bijvoorbeeld de EHS of als onderdeel van een Nationaal Park. Met de openstelling van de terreinen voor omwonenden werken landgoederen ook aan een beter begrip en waardering voor beheer en behoud van landschap en natuur. Zo liet een deelnemende school weten: "We hebben naast de lessen ook actief meegewerkt aan het beheer. Met de kinderen hebben we dode takken weggehaald en jonge dennen getrokken! Geweldig! Het bosje vertoont nu een mooie doorkijk." ♦

Meer informatie:

Van Luchtkasteel tot Dassenburcht is een initiatief van de Federatie Particulier Grondbezit, Veldwerk Nederland, KNHM, TeleacNOT en SME Advies. SME Advies coördineert het landgoed project. In de special Jeugd en Natuur (juni/juli 2007) stond eerder een kort artikelje over het project. Geïnteresseerde landgoedeigenaren, natuurbeheerders kunnen zich aanmelden via www.vanluchtkasteeltotdassenburcht.nl of informatie verkrijgen via 030-6358906.

Judith Harrewijn is adviseur bij SME Advies, harrewijn@sme.nl